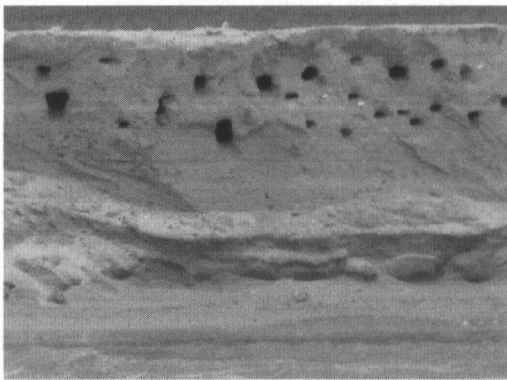

Gooise oeverzwaluwenpopulatie in 2012 in een vrije val

De oeverzwaluwen waren er dit jaar vroeg bij, maar was dat niet zo in het Gooi. Op waarneming.nl stond een melding dat daar reeds op 19 maart negentien exemplaren waren gesignaleerd. In het Twiske bij Zaandam zijn twee oeverzwaluwen gesignaleerd op 23 maart. Het aantal kolonies was bijna de helft minder dan in het voorgaande jaar. Daar bleef het niet bij. Ook het totale aantal broedparen bleef bedroevend laag. De oorzaak voor deze forse daling ligt voor een deel aan de situatie in de overwinteringsgebieden. De stand van de populatie elders in het land was wisselend.

Dick A. Jonkers

Kolonies

Oeverzwaluwwand

Foto: Dick Jonkers

In het gebied tussen de Vecht en de Eem waren in 2012 vijf oeverzwaluwkolonies bewoond (figuur 1). Hierin hebben slechts 233 paren gebroed; in 2011 herbergde de regio 631 paren oeverzwaluwen (Jonkers 2011). Een spectaculaire achteruitgang dus. Nadat er al vroeg oeverzwaluwen waren gesignaleerd, arriveerde de hoofdmacht laat. Een belangrijke oorzaak lijkt de overwinteringssituatie te zijn geweest in de vloedvlakten van de grote rivieren in de winterkwartieren beneden de Sahel. Door de grote aanhoudende droogte waren er weinig insecten en mogelijk vond daardoor meer sterfte plaats dan normaal onder de overwintersaars. De trekconditie van de overlevenden kan door gebrek aan voedsel ook niet optimaal zijn geweest. In april was het weer in ons land somber en nat en in mei was er plaatselijk veel neerslag. Al met al ook al niet erg bevorderlijk voor een goed broedseizoen. Daardoor waren de oeverzwaluwen

onregelmatig aanwezig bij de wel bewoonde kolonies.

Vechtplassengebied De enige grote kolonie in het Vechtplassengebied was die op het terrein van transportbedrijf CITO aan de Middenweg in Nederhorst den Berg. De eigenaar zorgt ieder jaar weer dat het gronddepot wordt afgestoken. Aanvankelijk zaten hier 68 nesten, maar dit aantal was 4 op juli aangegroeid tot 85.

Het Gooi Op het industrieterrein bij de Pactolantoren langs de A1 in Naarden signaleerden Martijn en Annette Sargentini op 13 mei nestelende oeverzwaluwen. Op 16 juni waren dat er 21. Ongeveer 600 m verderop op een terrein met gronddepots in de Over-scheensche, Berger- en Meentpolder waren dat er in een hoge zandhoop nog eens 9.

Het aantal broedende paren in de Zanderij Crailo was met 48 bijna gelijk aan dat in 2010, toen er 45 bewoonde nestgangen waren en aan 2011, toen dit aantal 45 bedroeg. Hier was dus niets te merken van een achteruitgang. Evenals in voorgaande jaren was deze zandwand voor het broedseizoen afgestoken.

De Groeve Oostermeent was zoals gebruikelijk weer in orde gemaakt door de vrijwilligersgroep van het Goois Natuurreservaat. Alle oude gaten waren dicht gestopt, nadat de winter de mogelijkheid had gekregen korte metten te maken met eventuele achtergebleven parasieten in oude nesten. De zandwanden waren indien nodig afgestoken. Bij de eerste controle op

3 mei vlogen enkele exemplaren rond de wanden en waren in een ervan zeven nestgangen uitgegraven. Op 16 juni was de westelijke wand onbewoond, maar broeden er 37 paren in de oostelijke wanden.

Eemland De kolonie bij het Raboes in Eemnes, was dit jaar wel bewoond. De wand was in het voorjaar geschoond. Op 3 mei vlogen daar enkele exemplaren rond, maar er waren geen sporen van bewoning. Daarna is 16 juni en 27 juni nog een keer een inspectie uitgevoerd. Er bleek toen dat maximaal 33 nesten bewoond waren geweest, wat te zien was aan krabsporen,

verse uitgesleten hopen en de nesten met zeer veel vogelvlooiën bij de nestopening. De kolonie zag er bij de laatste teling verlaten uit. Er vlogen toen nog maar enkele oeverzwaluwen rond.

Waarschijnlijk waren de broedvogels na het eerste broedsel vertrokken met hun jongen als gevolg van de hoge parasietendruk. Volgens de beheerder van het gebied zouden er minstens 60 paren hebben gebroed. Daar zijn echter geen aanwijzingen voor gevonden. Wel zaten in de wand nog vele tientallen niet dichtgegroeide hopen, die nog resteerden uit 2010, toen maar liefst 157 paren in de wand nestelden (Jonkers 2010).

Locatie en gemeente	Aantal nesten in 2012	Vestigingsplaats
Industieterrein bij de Pactolantoren, Naarden	21 (52)	grondstort
Overscheensche, Berger- en Meentpolder, Naarden*	9 (0)	grondstort
Horstermeer, Nederhorst den Berg	85(71)	grondstort
Zanderij Crailo, Hilversum	48 (44)	zandwand
Groeve Oostermeent, Blaricum	37 (105)	zandwand
Raboes, Eemnes	33 (0)	kleiwand
Totaal	233	

Figuur 1. Oeverzwaluwenkolonies tussen Vecht en Eem in 2012

Legenda: () aantal nesten in 2011; 0 geen nesten; * nieuwe kolonie

Onbezette en verdwenen kolonies

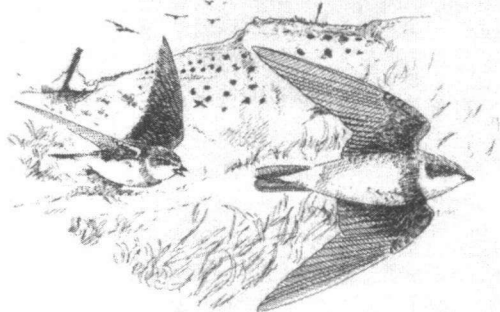
De berg grond bij de manege aan de Meerweg in Nederhorst den Berg was dit jaar begroeid en er waren geen steilwandjes waarin gebroed kon worden. De toezegging van de eigenaar dat hij de wand zou afsteken was niet gestand gedaan (mededeling Jelle Harder). Hoewel de wand op de golfbaan in Naarden in het Naarderbos al ruim voor het broedseizoen gereed was gemaakt voor de oeverzwaluwen, bleef hij toch onbezet. Tijdens een controle op 23 april waren door vrij vroeg gearriveerde oeverzwaluwen wel aanzetten gemaakt. Zij hadden zeven gaten gegraven. Ook was er een begin van een ijsvogelnest. Bij controles later het seizoen bleken er door de oeverzwaluwen, noch door de ijsvogel verdere activiteiten te zijn ontplooid. De wand in de Naardermeent bleef eveneens opnieuw onbezet. Op 23 april is de begroeiing voor en van de wand weg

geschraapt. In de begroeiing van de wand is toen nog een oud nest van een witte kwikstaart aangetroffen. Het mocht niet baten. Enkele weken later begonnen er al weer riet en andere planten uit de zandwand te groeien, die voor zover dat mogelijk was zijn verwijderd. In juni was vrijwel overal weer begroeiing op de wand en waren in het vochtige deel riet en wilgjes opgeschoten. Dit geheel was ongeschikt als broedlocatie. Er vestigden zich dan ook geen broedparen.

De kunstwand aan de Oostdijk bij de A1, waar ooit ook oeverzwaluwen nestelden is nu ook opgegeven. Ondanks diverse afspraken met Rijkswaterstaat om die te renoveren is er nooit meer wat mee gebeurd. Zonde van het geld dat er voor de bouw in is geïnvesteerd en jammer voor de oeverzwaluwen.

Ook de plek in de oksel aan de zuidzijde van de A1/A6, waar tot voor enkele jaren voortdurend oeverzwaluwen broedden, is

nu voorgoed afgeschreven. De Dienst Rijkswaterstaat, die verantwoordelijk is voor het beheer heeft nog steeds de noodzakelijke aanpassing niet uitgevoerd.

Verder is de hoop opgegeven dat er ooit oeverzwaluwen zullen gaan broeden in de al weer lang geleden aangelegde wand aan de rand van in Huizen tegen de Blaricummermeent. Zoals hij er nu bij ligt en volledig is overgroeid, is deze ongeschikt om in te gaan nestelen. Er zal aan deze wand voortaan geen aandacht meer worden geschonken.

De kolonie in het Caravanpark De Wetering in Loosdrecht was onbezet (mededeling Jelle Harder). Het gronddepot bij de boerderij aan de Korte Maatweg in de Maatpolder (Eempolders Eemnes) was dit jaar weer geschikt gemaakt voor de oeverzwaluwen. Helaas maakten de oeverzwaluwen geen gebruik van deze wand.

De hoop grond aan de Machineweg in Nederhorst den Berg, waar in 2011 een kolonie in was gevestigd, was nu verdwenen.

Predatie

De kolonie in de Horstermeer maakte weer deel uit van het jachtgebied van een boomvalk. Van vossenpredatie was dit jaar nergens sprake. Vorig jaar was dit op diverse plaatsen het geval. Bij het doorzoeken van literatuur over het verschijnsel dat oeverzwaluwkolonies worden bezocht door vossen, die er jongen uitgraven, kwam een geval uit 1984 boven water uit Overijssel. Het fenomeen is dus niet iets van de laatste jaren. Het incident deed zich voor in juni 1984 in het Beerzerveld bij Ommen in een kolonie van 19 nesten. Deze bevond zich bovenaan een helling van circa twee meter hoog. De meeste nesten waren uitgegraven (Bouman 1985).

Aantallen in andere kolonies

De situatie in kolonies, die binnen de invloedssfeer van ons onderzoeksgebied liggen en waarmee, zoals uit ringonderzoek is gebleken, uitwisseling van broedparen plaatsvindt was ook slechter.

De kunstwand aan de Ooievaarplas (gemeente Zeewolde) was dit jaar op 16 juni bezet door 65 paren; in 2011 nestelden hier 98 paren.

De kolonie op het braakliggend terrein langs de A28 in Nijkerk was maar een kort leven beschoren. De wand is inmiddels verdwenen door bouwactiviteiten..

De kunstwand in het Twiske in de Zaanstreek herbergde 24 paren, een halvering vergeleken met 2011 (mededeling Ed Staats).

De kunstwand aan de rand het industrieterrein De Haar in Bunschoten, bevatte dit jaar geen broedparen en was ook dit jaar onbezet. Een van de oorzaken is dat de wand veel te laat geschikt is gemaakt voor eventuele broedvogels (mededeling Wim Smeets).

Hoewel de twee aanwezige kunstwanden in Rijswijk (Gld.) aan het Amsterdam-Rijnkanaal door een aannemer volledig waren gerenoveerd is er niet in gebroed.

Onderhoud en nieuwe aanleg

De tot nu toe onbezette zandwand op de golfbaan van de Goyer Golfclub in Eemnes wordt nu gestut door een houten wand en daarboven zijn grasplaggen gestapeld, waarin voorgeboorde gaten zijn gemaakt (zie Ter Kuijle 2012). Er is nog steeds niet gebroed in deze wand.

Het ziet er naar uit dat er eindelijk een eind komt aan de problemen met het onderhoud van de zandwand op de Naardermeent. De beslissing is genomen om de wand af te breken en vlak te schuiven. Op een andere plek wordt dan een nieuwe zandwand gemaakt waar keerwandelementen voor worden geplaatst. Voor deze kunstwand wordt nog naar financiering gezocht. Hiervoor zal subsidie worden aangevraagd bij de provincie Noord-Holland en ook een beroep worden gedaan op het Dineke Sluifjters Vogelfonds van de Vogelwerkgroep.

Oeverzwaluwen, bacteriën en parasieten

Zoals gebruikelijk zijn weer teken afgenomen van de oeverzwaluwen voor onderzoek naar de ziekte van Lyme. Het aantal teken was beduidend minder dan in voorgaande jaren. Dit jaar zijn er meer luisvliegen aangetroffen op de oeverzwaluwen dan in andere jaren.

Ringonderzoek

De gegevens voor deze paragraaf zijn verzameld door Engbert van Oort. In 2012 zijn in juni en juli gedurende vijf vangsessies 477 oeverzwaluwen gevangen. Hiervan is er bij 368 exemplaren een ring omgelegd; bij 109 was dat al eerder gebeurd door de ringers van het Vogelringstation het Gooi, die zich bezighouden met het ringen van oeverzwaluwen. Vergeleken met 2011 is dit nog geen 25% van het aantal dat toen is gevangen.

Door de zeer slechte bezetting van de kolonies was ook het aantal vangplaatsen kleiner; dat bleef beperkt tot twee in het onderzoeksgebied van de Vogelwerkgroep. Het waren de Zanderij Crailo waar 22 oeverzwaluwen zijn gevangen en de Horstermeer met 275 exemplaren. Buiten het werkgebied is, zoals ieder jaar, geringd bij de Ooievaarplas in de

gemeente Zeewolde, t.h.v. Lelystad. Daar zijn 71 oeverzwaluwen gevangen. Tussen de terugvangsten bevinden zich er enkele die illustreren dat zij zich bijvoorbeeld in het broedseizoen niet altijd in dezelfde kolonie ophouden. Zo is een ♀ - geringd 22-06-2009 op de Gelderseweg bij Zeewolde- teruggevangen op 04-06-2011- in de Kamperhoek en een jaar later - op 22-06-2012- door ons bij de Ooievaarplas.

Een ♂ - geringd op 29-08-2008 op de Oostvaardersdijk bij Lelystad, is door ons teruggevangen op 03-07-2009 in de Horstermeer en daarna nog een keer op 21-07-2010 in deze kolonie. Op 22-06-2011 is hij gevangen in de Zanderij Crailo tussen Hilversum en Bussum. In het jaar daarop -op 26-07-2012- is hij opnieuw gevangen in de kolonie in de Horstermeer. Tussen de gevangen oeverzwaluwen in de kolonie bevond zich een reeds eerder geringd exemplaar met een Duitse ring en ook een met een Franse ring. De ringgegevens waren nog niet ontvangen op het moment dat dit artikel werd geschreven.

In de figuren 2, 3 en 4 zijn de kolonies vermeld waar oeverzwaluwen al eerder waren gevangen en geringd en in welk jaar dat gebeurde.

Oeverzwaluw

Foto: Paul van der Poel

Herkomstkolonie	Ringjaar en aantal terugmeldingen		
	2009	2010	2011
Oostvaardersdijk Lelystad	-	1	-
Zeewolde	1	-	-
Kamperhoek	-	-	1
Rijkswaterstaat Rijswijk	-	-	1
Ooievaarplas (zelfde kolonie)	-	-	13

Figuur 2. Herkomst en aantal van in de kolonie Ooievaarplas bij Lelystad teruggevangen geringde oeverwaluwen met ringjaar

Herkomstkolonie	Ringjaar en aantal terugmeldingen		
	2008	2010	2011
Golfbaan Naarden	-	3	-
Oostvaardersdijk bij Lelystad	2	-	2
Raboes Eemnes	-	1	-
Zanderij Crailo Hilversum	-	1	-
Horstermeer (zelfde kolonie)	-	4	14

Figuur 3. Herkomst en aantal van in de kolonie Horstermeer teruggevangen geringde oeverwaluwen met ringjaar

Herkomstkolonie	Ringjaar en aantal terugmeldingen		
	2009	2010	2011
Almere	1	-	1
Golfbaan Naarden	-	-	1
Raboes Eemnes	-	1	-
Ooievaarplas Zeewolde	-	1	-
Zanderij Crailo (zelfde kolonie)	-	1	-

Figuur 4. Herkomst en aantal van in de kolonie van de Zanderij Crailo teruggevangen geringde oeverwaluwen met ringjaar

Geraadpleegde literatuur

- Bouman, J. 1985. Oeverwaluwen en vossenwerk. Op het vinkentouw, nr. 47: 14.
 Jonkers, D.A. 2010. Waar broedden de oeverwaluwen in 2010? De Korhaan 44 (5): 163-165.
 Jonkers, D.A. 2011. Oeverwaluwen kolonies in 2011. De Korhaan 45 (5): 177-182.
 ter Kujile, S . 2012, Vogels en golfen. De Korhaan 46 (4): 144.